

Anmälan mot Kriminalvården, häktet Helsingborg, om att personal spelat rockmusik nattetid. Även uttalanden om konsekvenserna av oönskade ljud

Beslutet i korthet: I en anmälan mot häktet Helsingborg framfördes klagomål om att häktet under en period spelade samma rockmusik från eftermiddag till tidig morgon, vilket påverkade en intagen. Kriminalvården tillbakavisade uppgifterna. Enligt JO finns det inte grund att kritisera häktet.

I beslutet resonerar JO kring hälsoeffekterna av oönskade ljud. Hon konstaterar samtidigt att helt ljudlösa celler kan upplevas som obehagliga eller skrämmande för intagna samt innebära säkerhetsrisker. Eftersom häktade, särskilt de som har restriktioner, riskerar försämrad psykisk och fysisk hälsa till följd av frihetsberövandet understryker JO vikten av att de fysiska miljöförhållandena i häkten är sådana att intagna ges så bra förutsättningar som möjligt för en god hälsa. I detta ingår möjligheten till en god sömn och en acceptabel ljudmiljö dygnet runt. Det är inte bara angeläget av hälsoskäl utan också för att intagna ska kunna ta tillvara sina rättigheter. Motsvarande gäller för anstalt.

I JO:s tillsynsverksamhet har det kommit fram uppgifter som talar för att intagna inom kriminalvården i vissa fall utsätts för oönskade ljud i en sådan omfattning att det kan medföra negativa konsekvenser för deras fysiska och/eller psykiska hälsa. JO uttalar att det är av stor vikt att Kriminalvården beaktar problemet med oönskade ljud på ett noggrant och strukturerat sätt samt i det enskilda fallet vidtar rimliga åtgärder för att underlätta för en intagen som störs av ett visst ljud. Regeringen får en kopia av beslutet.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 15 februari 2021 framförde advokaten AA, som ombud för BB, i huvudsak följande klagomål mot Kriminalvården, häktet Helsingborg.

Under perioden den 15–22 januari 2021 spelade häktet någon form av rockmusik, samma låt eller en variation av två låtar, från ca kl. 16.30 till tidig morgon. Det var uppehåll i spelningen i ett av sju dygn. På grund av musiken hade BB mycket svårt att sova och hennes psykiska mående påverkades på ett allvarligt sätt. Spelandet av monoton rockmusik under långa perioder är att jämföras med s.k. musiktortyr. BB har berättat att personalen bekräftade för

henne att häktet spelade rockmusik och att musiken hördes i hennes cell trots att det fanns vatten i toaletten. Efter att han kontaktade häktet den 22 januari 2021 ska musiken ha upphört. Enligt häktets besked till honom hade en högtalare satts in som spelar ett svagt porlande ljud som endast kan höras när toaletten töms. Anledningen till det är att intagna kommunicerar med varandra. BB har uppgett att det är möjligt att någon form av porlande ljud spelades andra perioder än när rockmusiken var på.

Utredning

Kriminalvården uppmanades att yttra sig över uppgifterna i anmälan. Myndigheten skulle särskilt redovisa sin syn på vilken inverkan musiken har på de intagnas hälsa respektive möjlighet till lugn och ro på natten samt besvara ett antal frågor om i vilket syfte och på vilket sätt musiken spelades. Vidare uppmanades Kriminalvården att redogöra för vilka andra åtgärder, såväl kort- som långsiktiga, som myndigheten överväger när det sker otillåten kommunikation mellan intagna på natten.

I sitt remissvar anförde Kriminalvården, Region Syd, genom regionchefen, i huvudsak följande:

Bakgrund

BB var placerad såsom häktad på häktet Helsingborg från den 8 november 2020 till den 22 mars 2021 varefter hon försattes på fri fot.

Hantering av överhörning på häktet Helsingborg

Kontakt har tagits med häkteschefen och kriminalvårdsinspektör på häktet Helsingborg och de har lämnat yttrande i ärendet.

Av yttrandet framgår bl.a. följande. Häktet Helsingborg har en problematik kopplad till att intagna under vissa förutsättningar kan kommunicera via avloppen på toaletten på bostadsrummen. Kommunikationen via avloppen, mellan intagna, gör att det ibland kan vara svårt för häktet Helsingborg att upprätthålla de restriktioner som åklagarna har satt. För att försöka lösa denna problematik så har häktet kopplat på ett så kallat maskeringsljud för att försvåra denna kommunikation. Detta maskeringsljud är påkopplat dygnet runt men kan endast höras när toaletten har blivit tömd, då vattnet i toaletten förhindrar ljud på ett effektivt sätt. Maskeringsljudet är tänkt att efterlikna ljudet av ett rinnande vatten. Försöken med maskeringsljud påbörjades i början av december och för att försäkra oss om att ljudet inte går igenom vattenbarriären i toalettstolen så har samtliga bostadsrum gått igenom och lyssnats igenom så att inte något ljud når ut. Häktet har även haft en ljudexpert som gjort mätningar på ljudet med vatten i toalettstolen samt utan vatten, för att säkerställa att ingen störs utav maskeringsljudet. Slutsatsen är att, om inte vattnet tas bort i toaletten, så hör man heller inget utav det maskeringsljud som spelas. I aktuellt ärende har anmälararen en dokumenterad misskötsamhet där ett försök att ta kontakt med andra klienter via avloppen har registrerats.

Frågor från JO med svar inhämtade från häktet Helsingborg

Musikens syfte

Musiken som refereras till är ett så kallat maskeringsljud som ska efterlikna rinnande vatten. Utsträckningen är att de flesta bostadsrum ska ha detta maskeringsljud. Testerna runt maskeringsljud började i december 2020 och dessa

fortgår tills dags datum. Syftet är att försvåra den otillåtna kommunikation som sker via avloppsstammarna, som finns på häktet Helsingborg.

Vilken musik som spelades och på vilken volym

Kriminalvården har inte spelat rockmusik på häktet Helsingborg i något syfte. När testerna gällande maskeringsljud påbörjades, i december 2020, har det vid installationen av maskeringsljudet användes salsamusik enbart för att lokalisera hur ljudet spred sig. Denna musik spelades dock endast under kortare stunder och bara under dagtid. Det maskeringsljud som har använts har beskrivits och ljudvolymen har anpassats så att det inte ska tränga igenom den vattenbarriär som återfinns i toalettstolen. Töms toalettstolen på vatten så hörs det maskeringsljud som är satt att förhindra kommunikation mellan intagna.

Sättet musiken spelades på och möjlighet till att inte behöva lyssna på musiken
Maskeringsljudet spelas i avloppsstammarna där avloppen till toaletterna mynnar ut. Om en intagen inte önskar lyssna på maskeringsljudet så ombeds intagen att spola sin toalett, så att ljudet inte kom ut i rummet. Det har inte framkommit några andra klagomål gällande störande musik på häktet Helsingborg utöver aktuell anmälan sedan arbetet med maskeringsljud påbörjades.

Kontakt med ombud

Häktet Helsingborg bekräftar att kontakt har tagits av ombudet angående att BB uppgett att det varit störande musik på häktet. Frågeställningen har besvarats med uppgifter om maskeringsljudet och de pågående installationerna. Det har inte skett någon förändring efter kontakten då det inte har spelats någon rockmusik vare sig före eller efter det att ombudet kontaktade häktet.

Aktuella författningsbestämmelser

Av 1 kap. 4 § häkteslagen (2010:611), HäL, framgår att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

Av 1 kap. 5 § HäL framgår att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. I den utsträckning det är lämpligt och den intagne samtycker till det, ska åtgärder vidtas för att ge honom eller henne det stöd och den hjälp som behövs.

Region Syds bedömning

Det har inte framkommit något som tyder på att det spelats någon rockmusik på häktet Helsingborg under den tid som BB har varit placerad där. En möjlighet till kommunikation mellan intagna på häktet skulle kunna innebära att rättsprocesser störs. Därför har ett maskeringsljud i avloppsrören provats ut på häktet Helsingborg sedan i december 2020 för att försvåra kommunikation mellan intagna. Inledningsvis spelades salsamusik under korta perioder och enbart under dagtid, vilket inte kan ha stört någons nattsömn, för att kartlägga ljudets spridning. Därefter har maskeringsljudet installerats och detta har beskrivits som ett ljud av rinnande vatten vilket endast kan höras ifall det inte finns något vatten i toalettstolen. De intagna på häktet har uppmanats att spola i toaletten ifall något ljud skulle tränga igenom.

Lyhördhet och överhörning på ett häkte medför att ett flertal överväganden behöver göras med hänsyn till rättssäkerhetsaspekter, säkerhetsfrågor och de intagnas boendesituation. Häktet Helsingborgs lösning med ett maskeringsljud i avloppet som utprovats för att inte höras när vatten finns i toaletten får anses vara en väl avvägd insats.

När det gäller lyhördhet och överhörning på Kriminalvårdens häkten och vilket arbete som pågår med detta centralt hänvisas till yttrande den 30 april 2021 från

Kriminalvårdens chefsjurist i JO:s dnr 8798-2020 [*rätteligen dnr 8978-2020, JO:s anm.*].

BB fick genom ombudet tillfälle att kommentera remissvaret.

Bedömning

Kriminalvården har redogjort för att verkställigheten enligt 1 kap. 5 § häkteslagen (2010:611) ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Med negativa följder avses enligt förarbetena t.ex. de psykiska, sociala och ekonomiska konsekvenser som frihetsberövandet kan ha för den intagne (se prop. 2009/10:135 s. 120 och 183).

Enligt artikel 3 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) får ingen utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Europakonventionen gäller som svensk lag (1 § lagen [1994:1219] om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). En delvis motsvarande bestämmelse finns i 2 kap. 5 § regeringsformen, enligt vilken – såvitt nu är aktuellt – ingen får utsättas för tortyr. Att under lång tid tvinga någon att lyssna på mycket stark musik har ansetts utgöra exempel på psykisk tortyr (se Ett särskilt tortyrbrott? Ds 2015:42 s. 138).

Kriminalvården har tillbakavisat uppgifterna i anmälan om att häktet ska ha spelat rockmusik under en period. Myndigheten har däremot beskrivit att häktet kopplat på ett s.k. maskeringsljud i avloppsröret som endast kan höras när toaletten är tömd på vatten. Åtgärden ska syfta till att försvåra för intagna med restriktioner att kommunicera med varandra. Jag kan utifrån det begränsade underlaget inte ha några synpunkter på maskeringsljudet. När det gäller påståendet att häktet spelat rockmusik från eftermiddag till tidig morgon står ord mot ord. I den delen bedömer jag att ytterligare utredning inte skulle leda till något annat resultat och får därför konstatera att det inte finns grund för kritik. I sammanhanget vill jag dock anföra följande.

Oönskade ljud kan inverka negativt på människors hälsa i olika avseenden. Några av de vanligaste effekterna är försämrad inlärning och prestation, sömnstörningar samt effekter på hjärta och kärl (se Folkhälsomyndighetens publikation Hälsoeffekter av buller och höga ljudnivåer, publicerad den 13 maj 2019, artikelnummer 18070-1). Som Kriminalvården har anfört i ett annat remissvar (JO:s ärende med dnr 8978-2020) kan emellertid även helt ljudisolerade och ljudlösa celler upplevas som obehagliga eller skrämmande för intagna samt innebära säkerhetsrisker eftersom det omöjliggör för personal att höra höga ljud från cellen.

Intagna i häkte, särskilt de som har restriktioner, riskerar försämrad psykisk och fysisk hälsa till följd av frihetsberövandet. Enligt en studie 2011 avseende intagna i häktet Kronoberg visade var fjärde häktad med restriktioner och var

femte häktad utan restriktioner tecken på psykisk ohälsa (se Bengt Holmgren m.fl. [2011], Psykisk hälsa hos häktade med restriktioner, projektnummer: 2007:1. Se också t.ex. Kriminalvårdens forskningsrapport Kartläggning av häktade barn och ungdomar i Sverige 2019–2020, projektnummer: 2019-306, s. 21 f.). Det är bl.a. mot den bakgrunden viktigt att de fysiska miljöförhållandena i häkten, liksom i anstalter, är sådana att intagna ges så bra förutsättningar som möjligt för en god hälsa. I detta ingår möjligheten till en god sömn och en acceptabel ljudmiljö dygnet runt. Det är inte bara angeläget av hälsoskäl utan också för att intagna ska kunna ta tillvara sina rättigheter under frihetsberövandet och i brottmålsprocessen. Ytterst kan det alltså röra sig om en rättssäkerhetsfråga. Det ankommer på Kriminalvården att se till att de fysiska miljöförhållandena i myndighetens verksamhetsställen inte får negativa följder för intagna.

Klagomål från intagna och iakttagelser i samband med JO:s inspektioner talar, i förening med vad som framkommit av utredningen i detta och andra ärenden, för att intagna inom kriminalvården i vissa fall utsätts för oönskade ljud i en sådan omfattning att det kan medföra negativa konsekvenser för deras fysiska och/eller psykiska hälsa (se särskilt mitt gemensamma beslut i ärendena med dnr 8978-2020 och 2475-2021). Ur medicinsk synvinkel är det av stor vikt att Kriminalvården beaktar problemet med oönskade ljud på ett noggrant och strukturerat sätt. Det kan bl.a. handla om att inom myndigheten öka medvetenheten om effekterna av oönskade ljud och att i det enskilda fallet vidta rimliga åtgärder för att underlätta för en intagen som upplever att han eller hon störs av ett visst ljud.

Jag har i ett annat beslut som också meddelats denna dag uttalat mig om lyhördheten i häkten, se beslutet i de nyss nämnda ärendena.

Med hänsyn till de frågor som berörs finner jag skäl att översända en kopia av beslutet till regeringen för kännedom.

Ärendet avslutas.